

Egy időtlen sci-fi klasszikus (vagyis az ítéksz kedvence)

John Crowley: Az örökké tartó gép/Indián nyár (Engine Summer)

A poszt-apokaliptikus regényeknek van valami szörnyű bájuk, ami ezeket az alapvetően sci-fi zsánerebeli műveket kiemeli a lektúr tucatkönyvei közül, sokat a szépirodalom is ölelő karjába zárt. Ezen művek legjobbjai magyarul is olvashatók; Mordechai Roshwald: A hetedik szint, Nevil Shute: Az utolsó part, Walter M. Miller: Hozsánna néked, Leibowitz!, Margaret Atwood: A szolgálólány meséje, és a legújabb opus, Cormac McCarthy: Az út. Ezért furcsállom, hogy a felsoroláshoz „alsó hangon” is tartozó John Crowley-regény (Engine Summer) a szerzőjével együtt gyakorlatilag ismeretlen a magyar olvasók előtt. A könyvet 1979-ben adták ki, s nyugaton szinte a megjelenése után a fentebb említett klasszikusok közé soroltatott. Teljesen megérdemelten.

Egy sf könyv, ami Franz Kafka idézettel kezdődik? Igen! S mi jöhet még ezután... A regény nyelvezete a hetvenes évek szépirodalmi stílusát idézi, nem könnyű, annak se, aki azt anyanyelveként olvassa. A művet más okból se egyszerű olvasni. Nem azért, mert egy kesze-kusza póz-modern alkotás volna, követhető a prózája. De: minden egyes fejezet után gondolatok sokasága kavarg az emberben, amit előbb „emészteni” célszerű, s csak utána továbbhaladni. Az Engine Summer egy olyan klasszikus, amely megoldoztatja az olvasót, de megéri a fáradságot, mert egyedi és máig aktuális.

Maga a cím a későbbi alkotói „beismerés” szerint az indián nyár (Indian Summer) megvariált változata: gépnýár (Engine Summer). A gépnýár jelzi, hogy számos ponton a hagyományos science fiction-nel kapcsolódik össze: a poszt-apokaliptikus világ leírása; a „világvége” előtti korból itt maradt „angyalok”, akik messzi a póriás emberutódoktól, felhővárosokban élnek, a tápanyagbevitelt és a szaporodást is a természetestől eltérő módon oldották meg; a könyvben kicsit megelőzve a nyolcvanas-kilencvenes évek „bumm-ját” jelentős szerepet játszik a genetika és a transzhumanizmus. A kibernetika pedig régi, jól bevált zsánertéma. Az indián nyárra utalás viszont azt a különleges látásmódot jelzi, ami a regény hangulatát átszövi, egyfajta légies „nyáriasság”, ami egyre inkább miszticizmusba hajlik, az a fajta mesemondás jellemzi Crowleyt, ami nyit a szépirodalom irányába, az új-

kori filozófiák felé. Ám a langy indián nyár mögött mégis érzi az olvasó a közelgő hűvös ős korhadó illatát és a hosszú hideg tél halál-szimbólumát. Crowley nem ad választ az álomszerű világ minden kérdésére, hagyja ezt az emóciót az olvasón eluralkodni, s noha szürreálisba fordul az elbeszélés, ez nem válik zavaróvá, nem lesz se következetlen, se értelmetlenül elvont. A sztori mindvégig koherens módon bonyolódik.

Ha gondatlanul közelítünk a regény mondandójához, akár egy elbűvölő pikareszk történetet is beleláthatunk. A főszereplője Rush That Speaks (az indiánokéhoz hasonló beszélő nevek adása a fiú törzsének egyik jellegzetessége), aki egy útvesztőszerű településen, Little Belaire-ben lakik. Ami kimozdítja a megszokott komfortzónájából, az a kissé félreérthető nevű szeretőjének, Once a Day-nek a döntése, miszerint elindul világot látni, csatlakozva egy törvényen kívüli csoporthoz, akik még őriznek valamit a letűnt kor emlékeiből. Rusht igyekszik „röghöz” kötni, ám a fiú nem hallgat rá. Annak, hogy a lányt követi, nem a szerelem az elsődleges oka, szeretne minél többet megismerni a Little Belaire-nyire zsgorodott valóságon túli világról.

Ám mielőtt követnénk hősünket, néhány szót hadd írjak Crowley leleményéről, amivel a katasztrófa utáni emberiség társadalmát leírja. A szerkezete némi hasonlóságot mutat Ursula K. Le Guin szokatlan világaival, a törzs életét egy különös, szövetségekből álló tömörülés határozza meg, ezek a cordok (zsinórok) nem a születés és családi kapcsolatok, se nem a tehetség, szakma szerint elkülönülő klánok, hanem a személyek egyedi pszichikai jegyei alapján szelektáltak, van hely a filantrópoknak, de az antiszociális egyéneknek is... Ám mindezek fölött áll az a két személyiségtípus, ami alapján szétválasztják a közösséget: az „igazmondók” rétege – leírásuk a könyv erős részletei közé tartozik: ezek az emberek annyira tökélyre fejlesztik a polkorrekt beszédet, hogy képtelenek bárkit is megbántani – és vannak a „szentek”, akik nemcsak az igazmondás bajnokai, de hatalmas tudást és világismeretet is összegyűjtöttek életük során. A könyvben nem is tagadja, hogy Rush útját, a szeretője utáni vágyakozáson kívül, elsősorban az motiválja, hogy ő is egy nagy tapasztalatot összegyűjtő, bölcs „szentember” legyen.

Az Engine Summer némileg a nagy klasszikus utazós regényre, Sterne könyvére is hajaz, a főszereplő szentimentális utazása során nem elsősorban a megismert tájak, települések, hanem a látottakból leszűrt dolgokon való elmerengés a fontos, az út során hozzá csapódó emberek és más lények mind hozzátesznek a főhős gyarapodó ismereteihez. Lassan válik élessé a kép, miként jutott abba az állapotba a világ, amiben Rush korában leledzik.

A könyv szerkezete egyébként meglepően egyszerű: a főhóst egy titokzatos karakter faggatja tapasztalatairól – az „angyalok” közé tartozik, de inkább egy harlekinszerű figura –, mindezt kristályokba szedve, amik a sztori fejezetcímeinek is számítanak. A hang az eredeti Rush személyiségének, emlékeinek és tudatának lenyomatához tartozik, és az angyalok egy csodálatos gépe rögzítette.

Az Első kristály Rush kisgyermekkorával kezdődik, a Little Belaire egy csendes folyóvölgy partján terpeszkedik, az egyetlen utat, ami átvezet rajta, az igazságos beszélők legnagyobbjai, a szentek alapították. (Néhányat fel is sorol az író: Saint Andy, Saint Olive, Saint Gary.) A maradék emberiség a természettel harmóniában él, és az igazságot tartja a legfőbb erénynek. A Viharnak aposztrófált esemény pusztította el a modern civilizációt, noha a régi kultúra maradványa létezik, az angyalok az örökösei, az emberiségnek nincs sok valódi emléke róla. A távoli jövő Földjét a hatalom minden formájának éles elutasítása jellemzi, hiedelmeken és hipotéziseken alapuló életmódot alakítottak ki. Rush története az emberiség Vihar utáni túlélésének részletes beszámolója.

Az Engine Summer „üzenete” erősen tükrözi a korszellemet, a hetvenes évek Amerikájának rácsodálkozását az alternatív életmód, a természetvédelem fontosságára. Az alternatívák persze Crowley-nál is a régtől ismert modelleken alapulnak, a középkori kolostorok, a 19. század utópista közösségei és a hatvanas-hetvenes évek hippie kommunái, igaz van néhány egyedi csavar a sztoriban, mint a szentek karaktere.

A regény végére azt lehetné az óvatlan olvasó, hogy már nem hoz újabb katartikus élményt. Ám az Engine Summer fináléja meglepően kegyetlenre sikerült, ezt a világot nem mindentudó narrátorok mutatják be koherens módon, az angyalok, a technológiai tökéletesség örökösei valójában önző és kíméletlen ember-utánzatok. Mongolfier nevű angyal hősi kockázatot vállal Rush gondolatainak rögzítésével, de ez nem jellemző a fajtájára. A társai a repülő városokban maradnak messze a Föld veszélyeitől és betegségeitől, csak Rush elméjén keresztül tapasztalják meg a valódi életet. Évszázadok múltán ébresztik fel a kristályba zárt tudatát, ám nem hajlandók kitörölni a gépről s ezzel véget vetni a fájdalomnak. Újra és újra felélesztik, hogy átélje élményeit és elmondja szívszorító tapasztalatát.

Maga az elbeszélő hatszáz éve halott, de lényének lenyomata határozatlan ideig fog fennmaradni, egyfajta örök indián nyárban létezik, vagy még inkább: gépnyárban. Ezt a metaforát csak erősíti a könyv keretes szerkezete, az első sorok az angyal kérdésére: „– Nem. Felébredtek. Azt mondták, csukjam be a szemem. Várjak, míg nem jön valaki, aki kéri, hogy nyissam ki. – Oh, most már kinyithatod. Mit látsz?” – rezonálnak a végszóval: „– Fogja meg a kezem. Ne engedje el, ígérje meg. – Igen. Veled maradok. Örökké. Ígérem. Most csukd be a szemed.”

John Crowley, mint minden kivételes tehetségű író, ismeri a Történet Mágia-jának titkos receptjét, tudja: az ilyen egyszerű sorok hatása csupán látszatra tűnik csekélynek, mint ahogy az lenni szokott az igazán nagy befejezéseknél.

Kitörés 01